

Tanja Lovaković, univ. bacc. praesc. educ.

tanja.lovakovic@gmail.com

dr. sc. Ružica Tokić Zec

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

rtokic@fozos.hr

Dostupnost i vrsta medija u prostorno-materijalnom okruženju gradskog, privatnog i alternativnog dječjeg vrtića

Sažetak¹

Mediji imaju dvostruku ulogu u životu čovjeka te u odgoju i obrazovanju djeteta; s jedne strane nude obrazovne sadržaje i informacije, dok s druge strane imaju manipulativni utjecaj, posebice na djecu. Djeca kao digitalni urođenici odrastaju uz medije te je potrebno posebnu pozornost posvetiti načinu kako djeca razumiju i koriste se medijima. Medijskim se odgojem pokušava steći medijska pismenost i kompetencije potrebne u ovladavanju medijima. U radu se prezentiraju karakteristike medija koje imaju veliki utjecaj na dijete rane i predškolske dobi. Nadalje, ističe se značaj medijskog odgoja i sve veća potreba za njegovim uvođenjem u odgojno-obrazovni sustav. Veliku ulogu u djetetovu životu imaju roditelji i odgojitelji, stoga se u radu iznose bitne značajke njihovih mogućih djelovanja i utjecaja u razvoju dječjih medijskih znanja i navika. Cilj je rada istražiti dostupnost medija u gradskom, privatnom i alternativnom dječjem vrtiću u Osijeku. Rad ispituje dostupnost, vrstu, funkcionalnost i brojnost tiskanih i elektroničkih medija u trima tipovima dječjih vrtića (gradski, privatni e-vrtić te alternativni dječji vrtić). Istraživanje je pokazalo da su odgojiteljima dostupni tiskani i elektronički mediji, no tiskani su zastupljeniji te postoje razlike u dostupnosti s obzirom na vrstu dječjeg vrtića. Istraživanje se nastavlja na prijašnja istraživanja i ističe kao bitnu značajku u medijskom odgoju opremljenost medijima kojom bi se pružile veće mogućnosti stvaranja poticajnog okruženja.

¹ Rad je nastao na temelju završnog rada Tanje Lovaković pod naslovom *Dostupnost medija u prostorno-materijalnom okruženju dječjih vrtića* obranjenog 2023. na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Ključne riječi: *dječji vrtić, elektronički mediji, medijski odgoj, roditelji, tiskani mediji*

Uvod

Djeca rane i predškolske dobi podložna su mnogim utjecajima među kojima se u današnje vrijeme ističu i mediji. Medijski sadržaji postaju globalno brzorastuće tržište čije usluge i dobra u najvećoj mjeri konzumiraju djeca, od reklama do obrazovnih sadržaja. Takav utjecaj medija može imati pozitivne ali i negativne posljedice te je vrlo važno prenositi djeci potrebno znanje o medijima. Iako bi se kao temeljno znanje medija moglo shvatiti služenje medijima, također je potrebno razumjeti medije, njihovu svrhu i poruku te odrediti vlastite granice u korištenju medija. U današnje suvremeno doba, osim pismenosti u čitanju i pisanju, nužno je biti i digitalno, odnosno medijski pismen. U tome najvažniju ulogu imaju roditelji kao primarni skrbnici i oni koji provode primarnu socijalizaciju te odgojitelji koji imaju najveći utjecaj na dijete izvan obiteljskog okruženja. Djeca znatan dio svoga dana provode u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje te je prostorno-materijalno okruženje važno za poticanje znanja i iskustava. Postojanje, funkcionalnost, vrsta i dostupnost medija u prostorno-materijalnom okruženju važno je za usvajanje medijske pismenosti. U radu se definiraju vrste medija i značaj medijske pedagogije, istražuje se uloga obitelji i dječjeg vrtića, odnosno roditelja i odgojitelja u provođenju medijskog odgoja te važnost prostorno-materijalnog okruženja u kontekstu medijskog odgoja. Drugi dio rada obuhvaća istraživanje dostupnosti medija u gradskim, privatnim i alternativnim dječjim vrtićima te prikaz rezultata provedenog istraživanja.

1. Mediji i medijska pedagogija

Mediji su sveprisutni u svakodnevnom životu i radu, no oni nisu konstrukt modernog čovjeka. Početkom 17. stoljeća pojavljuje se prvi tisak u obliku novina te se u 19. stoljeću pojavljuje i radio, a zatim se u 20. stoljeću nastavlja sve veći razvoj elektroničkih medija te naposljetku i interneta (Hercigonja 2017). Stoga se podjela medija odnosi na tiskane medije kao što su knjige, novine, magazini i časopisi, elektroničke medije kao što su radio i televizija te nove medije koje čini internet (Lipovčan 2006). Budući da se mediji doživljavaju kroz osjetila, razlikuje se podjela i na vizualne, auditivne i audiovizualne medije (Borić i Škugor 2016).

Ljubić Nežić (2019) navodi televiziju kao najjednostavniji i najpristupačniji medij kojim se djeca rane i predškolske dobi najčešće koriste. Televizijski sadržaj namijenjen je zabavi, odgoju i obrazovanju i dijelom je svoga sadržaja primjeren dječjoj dobi (Majdenić 2019). Slikovnica je tiskani medij namijenjen najmlađoj dobi. Predstavlja prvi kontakt djeteta s književnošću te

je nastala spajanjem likovnog i jezičnog izraza (Majdenić 2019). Tijekom vremena i ona je doživjela svoj razvoj kombinacijom raznih novih mogućnosti medija. „Multimodalnost slikovnica, koja se uglavnom oslanjala na verbalne i vizualne forme, širi se prema uključivanju zvučnih, taktilnih i izvedbenih formi“ (Batarelo Kokić 2015: 379).

Razni utjecaji medija djelovali su na potrebu za razvijanjem znanstvene discipline koja će biti usmjerena na medije i pedagogiju. Medijska pedagogija nastala je kao rezultat naglog razvoja tehnologije te je njezina temeljna uloga bavljenje medijima u svrhu stjecanja kompetencija u uporabi medija, ali i u svrhu onemogućavanja manipulacije medijima (Tolić 2009). Medijska pedagogija sadrži sociopedagogijske, sociopolitičke i sociokulturne analize u ponudama medija za djecu te njihove kulturne interese u odrastanju, slobodnom vremenu i obiteljskom životu (Tolić 2009). Polja istraživanja medijske pedagogije koja doprinose razvoju medijskog odgoja su: medijska pismenost, medijske kompetencije i medijsko obrazovanje (Tolić 2009).

Medijska pismenost definira se kao pristupanje medijima, njihovo analiziranje, kritičko vrednovanje i stvaranje (Aufderheide 1993). Medijska se pismenost može promatrati i kao „prvi korak u gradnji medijskih kompetencija i baza za daljnje snalaženje u svijetu medija“ (Ljubić Nežić 2019: 289), dok medijske kompetencije, kao sva usvojena znanja o medijima, doprinose razvoju medijskog obrazovanja (Tolić 2009). Sve je to obuhvaćeno u odgoju za medije kojeg čini tehnička uporaba medija te odabir i razumijevanje medijskog sadržaj (Ilišin 2001).

Mediji ostavljaju svoj trag na svakom korisniku, a posebice na onom tko ih ne promatra kritički i analitički. Djeca su najranjivija kada je riječ o medijskom utjecaju upravo zbog svoje dobi i procesa socijalizacije kroz koji tada prolaze (Hercigonja 2017). Potter (2013) dijeli utjecaj medija na neposredan i dugoročan s obzirom na vrijeme pojave utjecaja. Iz navedenog autor zaključuje da se neposredan utjecaj pojavljuje tijekom izlaganja medijima, dok se dugoročan utjecaj pojavljuje nakon više sličnih uzoraka izlaganja medijima. Isti autor navodi podjelu utjecaja s obzirom na ono što zahvaća, stoga ističe utjecaj na kogniciju i znanje, stavove, emocije, fiziološke reakcije, ponašanje i utjecaj na veću masu kao što su organizacije, institucije i društvo. Miliša i Zloković (2008) dijele utjecaje elektroničkih i tiskanih medija na pozitivne i negativne. U pozitivne utjecaje ubrajaju: brzo širenje informacija, približavanje događaja, obrazovanje i kulturno obogaćivanje, promicanje ljudskih prava, senzibiliziranje javnosti, zabavu, podizanje kvalitete života i drugo. U negativne utjecaje ubrajaju: pretjerivanje u promicanju nasilja, stvaranje lažnih idola i virtualne ljepote, socijalnu pasivizaciju, toleriranje jezične nekulture, stvaranje privida o samorealizaciji, komercijaliziranje sadržaja kao prioriteta, poticanje nezdravih životnih stilova, simuliranje kvalitete te manipulaciju (odgojnu, socijalnu, političku, psihološku i emocionalnu).

Razni su medijski utjecaji, no na djeci se najviše primjećuju oni koji djeluju na ponašanje i emocije. Takvi oblici utjecaja često su povezani s prikazivanjem nasilja i stvaranjem nerealnog svijeta. Nasilje može utjecati na njegovo imitiranje, na izazivanje emocionalne uzbuđenosti i straha, na njegovo provođenje u svrhu izbacivanja potisnutih osjećaja te na navikavanje na nasilje (Hercigonja 2017).

2. Dijete i mediji

Čilić, Zovko i Jurković (2023) navode kako pedagogija mora uzeti u obzir da se djeca odgajaju i obrazuju te odrastaju u tehničkom i digitalnom svijetu, u novoj paradigmi učenja te da je glavni zadatak preuzimanje kontrole nad vlastitim fizičkim, emocionalnim i mentalnim sposobnostima, a upravo bi medijski odgoj i obrazovanje trebali omogućiti djeci snalaženje u svijetu u kojem dominiraju mediji. Dostupnost medija utjecala je na neizbježnost upotrebe medijskog sadržaja u svakodnevnim situacijama. Shodno tomu, današnje je dijete od rođenja neprestano okruženo medijima. Prvo nacionalno istraživanje o predškolskoj djeci pred malim ekranima proveli su Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i Hrabri telefon tijekom 2016. i 2017. na uzorku od 655 roditelja djece predškolske dobi (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2017). Rezultati istraživanja prikazuju da 97,2 % djece gleda televiziju, 60 % djece koristi se računalom, više od dvije trećine koristi se mobitelom i tabletom, dok se svako četvrto dijete koristi igraćama konzole. Nadalje, istraživanje prikazuje da djeca predškolske dobi u prosjeku pred ekranom provode 2,4 sata radnim danom, a 3 sata vikendom (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba 2017). Takvi podatci ukazuju na potrebu za medijskim odgojem u predškolskoj dobi.

U hrvatskom obrazovnom sustavu medijski se odgoj provodi u osnovnim školama sadržajem predmeta Hrvatski jezik te u nekim srednjim školama u obliku izbornih ili obaveznih predmeta (Bašić 2020). Do polaska u školu dijete ovisi o medijskom znanju roditelja i odgojitelja. Roditelji svojim znanjem mogu pridonijeti boljim medijskim navikama kod djece te se uključiti u uporabu medija s djecom, dok medijski pismeni odgojitelji mogu pomoći roditeljima i djeci u njihovom medijskom opismenjavanju (Ljubić Nežić 2019).

2.1. Uloga roditelja i odgojitelja u medijskom odgoju

Najvažniju ulogu u djetetovom životu od najranije dobi imaju roditelji koji svojim znanjem i primjerom prate djetetov razvoj i stjecanje zdravih navika. Djeca se primarno s medijima susreću u obitelji te su roditelji prvi uz koje dijete stječe medijske navike (Bartaković i Sindik 2016). Roditelji kontroliraju, nadgledaju i interpretiraju medijski sadržaj djeci uz strategiju koja

se naziva roditeljska medijacija (Warren 2001). Takva medijacija dijeli se na tri vrste: zajedničko gledanje televizije, ograničavajuća medijacija te aktivna medijacija (Mendoza 2009). Zajedničko gledanje televizije predstavlja jednostavno gledanje bez razgovora o sadržaju, dok se ograničavajuća medijacija odnosi na postavljanje određenih pravila pri uporabi medija, a aktivna se odnosi na razgovor s djetetom o medijima i njihovom sadržaju (Nathanson i Yang 2005). Aktivna medijacija pokazala se važnom kod „jačanja djetetovih vještina kritičkog mišljenja, ublažavanja negativnih efekata i pojačavanja pozitivnih efekata gledanja televizije.“ (Bartaković i Sindik 2016: 98). U razvoju kritičkog mišljenja važno je osvijestiti da je to postupan proces te da je potrebno proširivati znanja s obzirom na djetetovu dob i mogućnost shvaćanja (Ljubić Nežić 2019).

Iako je roditeljska uloga najvažnija u djetetovom medijskom odgoju, istraživanje Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2017) pokazuje da 50 % roditelja ne zna procijeniti jesu li elektronički uređaji štetni ili korisni za dijete te isti postotak roditelja djeci daje male ekrane kako bi se zabavila, dok 56 % roditelja daje djeci elektroničke uređaje kako bi im zaokupili pozornost. Isto istraživanje pokazuje da četvrtina roditelja ne postavlja pravila djeci predškolske dobi pri uporabi medija te da se 70 % djece koristi televizijom, 75 % djece tabletom i dvije trećine djece mobitelom i računalom bez ikakvog nadzora. Vidljiva je potreba za edukacijom roditelja o medijskoj pismenosti te osvješćivanju njihove uloge u stvaranju zdravih medijskih navika kod djece.

Knez Radolović i Renić (2020) u vodiču za roditelje djece predškolske dobi navode osam vještina koje je nužno djetetu izgraditi kako bi bilo spretnije u uporabi medija tijekom odrastanja. Prva vještina koja se ističe digitalna je empatija kojom dijete razumije utjecaj tuđih i svojih *online* postupaka na stvarni život i osjećaje. Zatim autorice ističu vještine kao što je vještina upravljanja vremenom provedenim pred ekranima koju roditelj treba pokazati i svojim primjerom, vještina upravljanja privatnošću kojom dijete razumije važnost osobnih podataka te vještinu upravljanja *cyber* sigurnošću kojom dijete razumije važnost sigurne zaporke. Nadalje, preostale su vještine koje dijete treba postupno usvojiti sposobnost izgradnje zdravog digitalnog identiteta, sposobnost prepoznavanja situacija *cyberbullyinga*, vještina kritičkog razmišljanja i sposobnost razumijevanja digitalnih otisaka. Autorice objašnjavaju da bi roditelji medijskom odgoju trebali pristupiti davanjem kvalitetnog primjera, odgovornim dijeljenjem djetetovih informacija *online*, odgovornim biranjem medijskog sadržaja primjerenog djeci i postavljanjem sigurnosne postavke na uređaje kojim se dijete koristi, aktivnim sudjelovanjem u djetetovoj uporabi medija te uravnoteženom uporabom medija koja vodi i postavljanju jasnih granica i pravila (Knez Radolović i Renić 2020).

Promatrajući dječji vrtić kao okruženje u kojem se nastavlja obiteljski odgoj ili stvaraju uvjeti za odgoj što sličniji obiteljskom, suradnja roditelja i odgojitelja nužna je za dobrobit djeteta (Tokić, 2020), a posebice glede uporabe medija. Mediji uvelike mijenjaju svijet, oni su izvor informacija i način povezivanja cijelog svijeta, no jednu činjenicu treba imati na umu; mediji, koliko god dobri bili, ne mogu preuzeti ulogu roditelja u odgoju djece. Roditelji su ti koji trebaju osposobiti djecu za kvalitetnu uporabu medija i odgovorno ponašanje te svojim pozitivnim primjerom odgajati djecu da znaju prepoznati dobre i loše strane medija te kritički se odnositi prema medijskim informacijama. „Mediji neizbježno odašilju odgojne ili manipulativne poruke. Ogromna je zadaća da odgojne nadvladaju manipulativne“ (Miliša, Tolić, Vertovšek 2009: 39).

Uloga dječjeg vrtića sastoji se i u pružanju odgovarajućeg znanja odgojiteljima koji takvo znanje primjenjuju i prenose surađujući s roditeljima. Odgojitelji su važan izvor znanja, iskustava i ponašanja za djecu koja svakodnevno polaze dječji vrtić. Peran i Raguž (2019) provele su istraživanje sa 80 odgojitelja kako bi se naglasila odgojiteljeva uloga u medijskom odgoju. Dobiveni rezultati pokazuju da se odgojitelji u slobodno vrijeme najviše koriste internetom (27 % ispitanika), dok se u radu s djecom najviše koriste televizijom (22 %), zatim internetom (19 %) pa radijem (17 %), a slikovnicama se koristi 8 % odgojitelja. Također, autorice su ispitale i odgojiteljevo mišljenje o vlastitom medijskom znanju. Rezultati su pokazali da 15 % odgojitelja smatra da ih je obrazovanje pripremio za shvaćanje medija i kritičnost prema medijskom sadržaju, no 31 % smatra da zna kreirati medijsku poruku te se 54 % odgojitelja smatra dobrim komunikatorima. O radu s medijima u dječjem vrtiću 52 % odgojitelja ističe više prednosti nego nedostataka te 75 % odgojitelja smatra da bi se medijsko obrazovanje trebalo uvrstiti u programe dječjih vrtića i u studijske programe namijenjene budućim odgojiteljima. Također, odgojitelji uglavnom smatraju da su odgovorni pri uporabi medija (94 % ispitanika) te 79 % smatra da odgojitelji i roditelji trebaju surađivati u medijskom odgoju djece (Peran i Raguž 2019). Odgojitelji su uglavnom svjesni medijskog utjecaja kao i svoje uloge u medijskom odgoju, no iz njihovog mišljenja vidljiva je potreba za većim medijskim opismenjavanjem odgojitelja, roditelja i djece.

Kako bi se odgojitelji bolje educirali te primjenjivali medijski odgoj u dječjem vrtiću, Ciboci, Kanižaj i Labaš (2021) su u priručniku za odgojitelje izdvojili nekoliko važnih činjenica o medijima i djeci te nekoliko radionica koje se mogu provesti s djecom ili roditeljima. Priručnik je nastao s ciljem širenja znanja o medijima i poticanju osviještenosti o pozitivnim i negativnim stranama medija kod djece i roditelja. U svakoj radionici naglasak se stavlja na razgovor s djecom kojim će se potaknuti kritičko razmišljanje o sadržaju te dublje promišljanje i shvaćanje

medija, određenog ponašanja koje je prikazano medijima te oglašavanja putem medija. Aktivnostima se potiče osviještenost uporabe medija u obitelji, posebice djece i roditelja. Također, aktivnostima gledanja crtanih filmova ili samim razgovorom o pogledanome u dječjem vrtiću djeci se omogućava razgovor o liku, njegovim stvarnim i nestvarnim sposobnostima, odnosima među likovima i o rješavanju sukoba (Ciboci i sur. 2021). Medijski odgoj djece odgojitelj potiče spontano igrom i razgovorom te suradnjom s roditeljima i edukacijom roditelja o postavljanju pravila tijekom uporabe medija (Peran i Raguž 2019).

Nešto drugačiji pristup medijskom odgoju iznosi Ljubić Nežić (2019) u projektu formiranja medijskog centra u jednoj odgojnoj skupini u Dječjem vrtiću Vrbovec. Djeci su ponuđeni materijali poput starih dijelova računala i fotografija računala koje su djeca samostalno istraživala igrajući se. Djeca su imala mogućnost i sama izraditi od kartona vanjski dio kućišta računala te od žica, različitih manjih kutija i glinamola unutrašnji dio kućišta. Djeci se pružila mogućnost stvaranja medijskog sadržaja fotografiranjem te pokretanjem vrtićkog lista. U tim aktivnostima djeca su surađivala međusobnim pomaganjem i podučavanjem te se upoznala s fotografijom i novinama. Tiskane medije djeca su mogla upoznati i tijekom posjeta gradskoj knjižnici gdje su mogli prolistati slikovnice i ostale knjige te se upoznati s posudbom knjiga. U čitanju slikovnica kasnije je korišten i projektor. Autorica ističe kako je cilj projekta bio predstaviti mogućnosti uporabe medija u odgojno-obrazovne svrhe te pokušati razviti kvalitetne dječje navike u odnosu na medije. Nadalje, naglašava se važnost provođenja takvih obrazovnih radionica i za djecu i za roditelje te je u skladu s tim potrebna veća edukacija odgojitelja i veća opremljenost dječjih vrtića materijalima potrebnim za razvoj medijskog odgoja.

3. Prostorno-materijalno okruženje dječjeg vrtića

Prema Sindiku (2008) prostorno okruženje čini sve što je u i oko vrtića te tome pripadaju zidovi, podovi, oblik i veličina sobe dnevnog boravka, igračke i namještaj te igralište i oprema. Autor ističe kako sve to ostavlja trag na dijete te je bitno da je konstruirano prema mjeri samog djeteta. Nadalje, autor naglašava važnost kvalitetne interakcije djece u skupini i prostorno-materijalnog okruženja koji se gradi vrijednošću i brojčanošću materijalnih poticaja, primjenom prostora te znanjem i sposobnostima odgojitelja za konstruiranje prostora koji će poticati dječji razvoj, kreativnost i suradnju. „Osiguravanjem obilja materijala, mogućnosti slobodnog kretanja u prostoru, izbora materijala, izbora partnera za igru i akciju bitno pridonosi svestranijem razvoju djeteta i to na spoznajno-intelektualnom, govornom, praktično-djelatnom nivou, a sa svim tim i povjerenju u vlastite snage i pozitivno gledanje na vlastite mogućnosti.“ (Sindik, 2008: 144).

U poticajnom prostoru provodi se odgojno-obrazovni rad kojim djeca i odrasli usvajaju znanja i iskustva te takav prostor pruža i važna životna znanja za snalaženje u današnjem svijetu (Valjan Vukić 2012). Kako bi prostor bio poticajan, Budisavljević (2015) navodi da prostor treba biti podijeljen na jasne i prostorno odvojene centre aktivnosti koji potiču samoinicirane aktivnosti te koji su obogaćeni raznovrsnim i lako dostupnim materijalima. Zatim, autorica ističe estetski izgled samog prostora koji bi trebao imati izložene dječje radove, fotografije i zrcalo te stvarati obiteljsku atmosferu. Nadalje, autorica naglašava da su materijali poticajni ukoliko razvijaju različite kompetencije i pružaju cjelovit razvoj.

Prostorno-materijalno okruženje dječjih vrtića razlikuje se i u vrsti samog dječjeg vrtića i pedagogije kojom se vodi. Jedna od alternativnih pedagogija zastupljena u dječjem vrtiću je Waldorfska pedagogija koja potiče učenje putem životnih situacija i realnosti te stvaranje spremnosti za život (Valjan Vukić 2012). Dijete je shvaćeno kao osjetilno biće koje preko svojih osjetila prima utjecaje okoline (Steiner 1995). Poticajno okruženje u Waldorfskim dječjim vrtićima ujedno je i prirodna okolina jer se sastoji od prirodnih materijala, poput drveta, i omogućuje vrtlarjenje, rad sa životinjama te igru u vanjskim prostorima (Valjan Vukić 2012).

3.1. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2015) iznijelo je odluku za donošenje Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, dokumenta Republike Hrvatske kojim se određuju polazišta, vrijednost, načela i ciljevi koji oblikuju odgojno-obrazovni proces i kurikulum svakog dječjeg vrtića. Navodi se da kurikulum polazi od postojećih dokumenata s ciljem poboljšanja odgoja i obrazovanja, primjera djelotvorne prakse te znanstvenih studija koje doprinose shvaćanju djetetovog institucijskog odrastanja. Nadalje, kurikulum ima ulogu i u omogućavanju napretka i dobrobiti pojedinca i društva putem istaknutih vrijednosti: znanje, identitet, humanizam i tolerancija, odgovornost, autonomija i kreativnost. Kurikulum osigurava kvalitetu odgojno-obrazovnog rada u svakom dječjem vrtiću te pruža svakom djetetu mogućnosti za napredak u današnjem svijetu. Određivanje osam ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja sadržanih u kurikulumu doprinosi razumijevanju i razvoju različitih aspekata potrebnih za djetetov razvoj. Jedna je od kompetencija i digitalna kompetencija koja podrazumjeva upoznavanje „djeteta s informacijsko-komunikacijskom tehnologijom i mogućnostima njezine uporabe u različitim aktivnostima. Ona je u dječjem vrtiću važan resurs učenja djeteta, alatka dokumentiranja odgojno-obrazovnih aktivnosti i pomoć u osposobljavanju djeteta za samoevaluaciju vlastitih aktivnosti i procesa učenja. Ova kompetencija razvija se u takvoj organizaciji odgojno-obrazovnoga procesa dječjeg vrtića u

kojoj je i djeci, a ne samo odraslima, omogućeno korištenje računala u aktivnostima planiranja, realizacije i evaluacije odgojno-obrazovnog procesa.“ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015: 13–14). Ljubić Nežić (2019) ističe kako Nacionalni kurikulum određenim vrijednostima obuhvaća i glavne značajke medijskog odgoja, no da digitalna kompetencija, objašnjena tehničkim sposobnostima, predstavlja samo dio medijskog odgoja te da je zapostavljen razvoj kritičkog mišljenja koji također pripada medijskom odgoju.

4. Metodologija

4.1. Cilj i zadatci

Cilj je rada istražiti dostupnost medija u gradskim, privatnim i alternativnim dječjim vrtićima. Zadatci su: provjeriti dostupnost različitih medija u prostorno-materijalnom okruženju dječjih vrtića u Osijeku te utvrditi postoje li razlike u dostupnosti medija među dječjim vrtićima.

4.2. Istraživačka pitanja

Istraživanjem će se pokušati odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koji su mediji dostupni odgojiteljima?
2. Jesu li mediji jednako dostupni u gradskim, privatnim i alternativnim dječjim vrtićima?
3. Jesu li odgojiteljima dostupniji tiskani ili elektronički mediji?

4.3. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno na namjernom uzorku od triju različitih dječja vrtića u gradu Osijeku od kojih je jedan gradski dječji vrtić, drugi privatni e-vrtić, a treći Waldorfski dječji vrtić.

4.4. Instrument istraživanja

Za potrebe istraživanja konstruiran je protokol promatranja koji se sastoji od bilježenja broja tiskanih medija poput knjiga, novina i slikovnica te elektroničkih medija poput računala, mobitela, tableta, radija, televizora, projektora i fotoaparata. Sastoji se i od provjere jesu li mediji na mjestu dostupnom djeci te jesu li elektronički mediji upotrebljivi i funkcionalni.

4.5. Postupak istraživanja

Sustavnim promatranjem prikupljeni su podaci određeni protokolom promatranja. Sustavno promatranje provedeno je tijekom travnja i svibnja 2023. u trima dječjim vrtićima u gradu Osijeku.

4.6. Analiza podataka

Sakupljeni podaci opisani su deskriptivno i prikazani tablično prema protokolu promatranja i vrsti dječjeg vrtića.

5. Rezultati istraživanja

Istraživanje je provedeno tijekom travnja i svibnja 2023. sustavnim promatranjem triju različitih dječjih vrtića u gradu Osijeku, a to su: gradski dječji vrtić, privatni e-vrtić te privatni Waldorfski vrtić. Tijekom istraživanja promatrani su i prebrojani samo mediji koji su toga dana bili dostupni djeci u prostorno-materijalnom okruženju dječjeg vrtića.

5.1. Broj tiskanih i elektroničkih medija

Promatranjem je uočeno da je na dan istraživanja u svakom dječjem vrtiću bilo dostupnih tiskanih medija (Tablica 1.). U jednoj odgojnoj skupini u gradskom dječjem vrtiću bilo je ukupno 19 tiskanih medija koje čine dvije knjige, četiri vrste novina te 13 slikovnica. U e-vrtiću nalazilo se ukupno 38 tiskanih medija od kojih dvije knjige i 36 slikovnica, dok su se u Waldorfskom dječjem vrtiću nalazila 43 tiskana medija od kojih je 10 knjiga i 33 slikovnice.

Tablica 1. Broj tiskanih medija u dječjim vrtićima

	Dječji vrtić		
	gradski	e-vrtić	Waldorfski
knjige	2	2	10
novine	4	0	0
slikovnice	13	36	33
Ukupno	19	38	43

Promatranjem je uočeno da je na dan istraživanja u gradskom dječjem vrtiću i e-vrtiću bilo dostupnih elektroničkih medija, dok u Waldorfskom dječjem vrtiću nije (Tablica 2.). Od elektroničkih medija određenih protokolom promatranja u jednoj odgojnoj skupini u gradskom dječjem vrtiću bilo je ukupno četiri medija (dva mobitela, jedan radio i jedan fotoaparatus). U gradskom su dječjem vrtiću uočene i tri interaktivne zvučne slikovnice koje su smještene u elektroničke medije zbog svojih mogućnosti proizvedene elektronikom te dodatne dvije komponente računala (miš i tipkovnica) koje samostalno nisu mediji, već čine važan dio računala bez kojeg on ne bi bio potpun medij. U e-vrtiću nalazila su se ukupno tri elektronička

medija (tablet, radio i projektor) koja su bila određena protokolom promatranja te jedan LCD tablet za pisanje i crtanje.

Tablica 2. Broj elektroničkih medija u dječjim vrtićima

	Dječji vrtić		
	gradski	e-vrtić	Waldorfski
računalo	0	0	0
mobitel	2	0	0
tablet	0	1	0
radio	1	1	0
televizija	0	0	0
projektor	0	1	0
fotoaparat	1	0	0
Dodatno	5	1	0

Iz promatranih rezultata uočeno je da su u gradskom dječjem vrtiću i privatnom e-vrtiću dostupni odgojiteljima i tiskani i elektronički mediji, dok su u privatnom Waldorfskom dječjem vrtiću dostupni samo tiskani mediji. Brojke pokazuju da su i u gradskom i u e-vrtiću dostupniji tiskani mediji.

5.2. Dostupnost medija s obzirom na njihovo mjesto u prostoru

U svakom promatranom dječjem vrtiću prostorno-materijalno okruženje prilagođeno je dječjim mogućnostima te su mediji koji su dostupni djeci ponuđeni tako da ih djeca mogu samostalno dohvatiti. U gradskom dječjem vrtiću na nižim policama dostupno je 13 tiskanih medija, tri zvučne slikovnice, tipkovnica, miš, mobiteli i fotoaparat, dok su na višim policama koje djeca ne mogu samostalno dohvatiti radio i šest slikovnica. U privatnom e-vrtiću LCD tablet za pisanje i crtanje te tiskani mediji ponuđeni su na visini koju djeca mogu samostalno dohvatiti, odnosno na nižim policama. Na visokoj polici nalazili su se tablet i radio koji je mogla dohvatiti samo odrasla osoba. Također, upravljanje projektorom nije djeci dostupno. Od prebrojanih tiskanih medija u Waldorfskom dječjem vrtiću sedam knjiga nalazilo se visoko na policama i pristup su imale odrasle osobe, dok su ostali mediji ponuđeni na nižim policama i dostupni su djeci.

5.3. Upotrebljivost elektroničkih medija

U gradskom dječjem vrtiću elektronički mediji, poput mobitela i fotoaparata, nisu bili upotrebljivi i u funkciji, već su bili isključeni i ponuđeni zajedno s ostalim igračkama na polici. Neupotrebljivi su također bili i miš i tipkovnica koji kao komponente računala ne mogu funkcionirati bez računala, no bili su ponuđeni u prostoru za igru i proučavanje. Funkcionalni elektronički mediji bili su radio i zvučne slikovnice. U e-vrtiću svi elektronički mediji bili su upotrebljivi i u funkciji. Iako su brojke pokazale veći broj elektroničkih medija u gradskom dječjem vrtiću nego u e-vrtiću, vidljivo je da su u e-vrtiću oni svi funkcionalni, dok u gradskom većim dijelom nisu.

6. Rasprava

Rezultati istraživanja prikazuju dostupnost elektroničkih i tiskanih medija u dječjim vrtićima, no prisutne su razlike u njihovoj dostupnosti. Tiskani mediji prisutni su u svim promatranim dječjim vrtićima te ih ima više od elektroničkih što je moguće zbog njihove šire pristupačnosti, jednostavnosti i duže uporabe u radu s djecom. U privatnom e-vrtiću brojčano je više tiskanih medija nego u gradskom dječjem vrtiću što je također moguće zbog drugačijih financijskih i materijalnih uvjeta privatnih dječjih vrtića. U privatnom Waldorfskom dječjem vrtiću nalazili su se tiskani mediji, dok elektronički nisu upravo zbog Waldorfske pedagogije čije su glavne karakteristike prirodni materijali i njihova svakodnevna primjena te učenje osjetilima (Valjan Vukić 2012).

Elektronički mediji nalazili su se u gradskom dječjem vrtiću i privatnom e-vrtiću te je njihova brojnost neznatno veća u gradskom dječjem vrtiću. U gradskom dječjem vrtiću prisutna je veća raznovrsnost elektroničkih medija, no veći dio nije funkcionalan, već je ponuđen u svrhu igre. Takav način pridonosi upoznavanju djece s izgledom medija i njihovim komponentama što provodi i Ljubić Nežić (2019) u projektu formiranja medijskog centra gdje se koriste komponente starog računala kao poticaj za istraživanje zajedničkom i samoiniciranim igrom. Autorica ističe da se takvim radom pridonosi stvaranju medijskih navika kod djece. Autorica se je svakako u svom projektu koristila i funkcionalnim medijima također u svrhu razvoja medijskog odgoja kod djece. Funkcionalni mediji dostupniji su u e-vrtiću te elektronički mediji, poput tableta i projektoru, i pružaju raznovrsnije uporabne mogućnosti što omogućuje gledanje crtanih filmova i ostalih zajedničkih aktivnosti obuhvaćenih u priručniku za odgojitelje autora Ciboci i sur. (2021).

Istraživanje Peran i Raguž (2019) pokazalo je da se odgojitelji najčešće koriste televizijom u radu s djecom, no televizija nije bila prisutna u promatranim dječjim vrtićima. Kao zamjena za televiziju svakako bi mogli biti tablet ili projektor budući da imaju slične mogućnosti. Nadalje, istraživanje spomenutih autorica pokazalo je da se 8 % odgojitelja koristi slikovnicama u radu s djecom, dok u promatranim dječjim vrtićima najviše ima tiskanih medija, a od tiskanih medija prevladavaju slikovnice.

Znatan dio tiskanih medija postavljen je na mjesto dostupno djetetu, dok je znatan dio elektroničkih medija na mjestu dostupno samo odrasloj osobi odnosno odgojitelju. Neki tiskani mediji nisu bili dostupni djetetu čemu razlog može biti osiguravanje slikovnica od mogućih oštećenja te mijenjanje sadržaja slikovnica sukladno temi tjedna ili interesu djece. U gradskom dječjem vrtiću od funkcionalnih elektroničkih medija zvučne slikovnice bile su dostupne djeci moguće zbog njihove jednostavne uporabe i manje potrebe za uključenost odgojitelja u proces učenja, dok je radio bio dostupan odgojitelju vjerojatno zbog kompliciranije uporabe i kontrole nad sadržajem u svrhu boljeg odgojno-obrazovnog rada. U e-vrtiću od funkcionalnih elektroničkih medija djeci je bio dostupan LCD tablet za pisanje i crtanje koji se lako koristi i pruža jednostavne mogućnosti rada. Pretpostavka je da su ostali elektronički mediji bili dostupni samo odgojiteljima zbog osiguravanja što kvalitetnijeg sadržaja, kontrole kada će se djeci ponuditi elektronički mediji za samostalan rad te kontrola samostalnog rada djece s medijima.

Ljubić Nežić (2019) naglasila je važnost veće i kvalitetnije opremljenosti dječjih vrtića medijima što je najbolje vidljivo u broju tiskanih medija u gradskom dječjem vrtiću koji ukupno iznosi 19 medija te je taj broj manji od mogućeg broja djece u odgojnoj skupini. Tiskanih medija u privatnim dječjim vrtićima ima više, no njihova kvaliteta u radu ovisi o kvaliteti sadržaja, stanju (imaju li moguća oštećenja) te interesu djece. O tome je li broj elektroničkih medija u promatranim dječjim vrtićima dovoljan, važno je naglasiti da ovisi o medijskim kompetencijama odgojitelja koji će mogućnosti elektroničkih medija iskoristiti na pravilan odgojno-obrazovni način. O tome ovisi i funkcionalnost elektroničkih medija jer je važno da medijski odgoj doprinese načinu na koji će dijete razumjeti medij te se zatim sigurno njime koristiti.

Zaključak

Različite vrste medija svakodnevno doprinose čovjekovom životu služeći kao izvor informacija i kao izvor zabave. Dijete predškolske dobi uglavnom će u medijima vidjeti izvor zabave što

može dovesti do zanemarivanja ostalih negativnih strana medija koje dijete ne primjećuje. Pozitivni i negativni utjecaji medija uvijek će postojati, no moguće ih je kontrolirati pravovremenim odgojem i obrazovanjem o medijima. Medijski odgoj provodi se u osnovnim i srednjim školama u hrvatskom obrazovnom sustavu, no u vrtićkoj dobi djeca će znati o medijima onoliko koliko ih o tome nauči odgojitelj ili roditelj. Odgojiteljeve medijske kompetencije i medijska pismenost značajne su u oblikovanju djetetovih medijskih kompetencija i navika vlastitim radom s djetetom, ali i suradnjom s roditeljem i pružanju određenih znanja roditelju na radionicama i roditeljskim sastancima. Značajna je i dostupnost medija u dječjim vrtićima koja doprinosi djetetovom shvaćanju medija te odgojiteljevim mogućnostima u odgojno-obrazovnom radu s djecu. Medijski odgoj ne mora izravno biti poučavan uporabom medija, no uporaba funkcionalnih ili nefunkcionalnih medija na pravilan način pridonosi stvaranju znanja o uporabi medija, o njihovoj pravilnoj i sigurnoj primjeni i o postavljanju granica u primjeni te pridonosi stvaranju zdravih medijskih navika koje su temelj za daljnji život u medijskom svijetu. Provedeno istraživanje pruža mali uvid u medijsko stanje u dječjim vrtićima, ali naglašava važnost istraživanja te problematike u budućnosti zbog rastućeg utjecaja medija na djecu te značajnosti dječjeg vrtića u procesu medijskog odgoja. Istraživanje je provedeno na malom uzorku te ga je potrebno proširiti kako bi se dobio bolji uvid u stanje u dječjim vrtićima. Sama dostupnost medija ne osigurava saznanje da djeca njima stječu medijski odgoj, već je potrebno dobiti veći uvid i u medijske kompetencije odgojitelja te u primjenu medija u odgojno-obrazovnom radu odgojitelja. Osim provođenja istraživanja potrebno je edukativnim radionicama i projektima podupirati i osiguravati stjecanje znanja i vještina medijske pismenosti odgojitelja i roditelja u zajedničkom poučavanju djece.

Literatura

Aufderheide, Patricia. 1993. *Media Literacy. A report of the national leadership conference on media literacy*. Aspen: CO, Aspen Institute.

Bartaković, Sanja; Sindik, Joško. 2016. Medijska uloga roditelja prilikom djetetovog gledanja televizije. *Acta Iadertina*, 13 (2), 95–113, dostupno 26. lipnja 2023. na <https://hrcak.srce.hr/190142>

Bašić, Anamarija. 2020. Odgoj za medije u hrvatskom obrazovnom sustavu. *Pleter: Časopis udruge studenata povijesti*, 4 (4), 115–134, dostupno 10. svibnja 2023. na: <https://hrcak.srce.hr/235836>

- Batarelo Kokić, Ivana. 2015. Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica. *Školski vjesnik*, 64 (3), 377–398, dostupno 10. svibnja 2023. na <https://hrcak.srce.hr/151350>
- Borić, Edita; Škugor, Alma. 2015. Mišljenje učitelja o primjeni medija u poučavanju zdravstvenoga odgoja. U Valentina Majdenić, Dubravka Smajić (ur.), *Dijete i jezik danas - dijete i mediji – zbornik radova sa VII. znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem* (str. 433–448). Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Budisavljević, Tamara. 2015. Kako oblikovanjem okruženja razvijati suvremeni kurikulum. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 26–28, dostupno 29. lipnja 2023. na <https://hrcak.srce.hr/172748>
- Ciboci, Lana; Kanižaj, Igor; Labaš, Danijel. 2021. *Mediji i djeca predškolske dobi – Priručnik za odgojitelje u dječjim vrtićima*. Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu.
- Čilić, Antea; Zovko, Anita; Jurković, Marina. 2023. Razmatranje medijske pedagogije u novoj paradigmi učenja. U Marko Turk, Gordana Nikolić (ur.). *Što nam donosi leadership četvrte industrijske revolucije* (145–154). Rijeka: Veleučilište PAR.
- Hercigonja, Zoran. 2017. Utjecaj modernih medija na odgoj djeteta. U S. Brdovčak Mac (ur.). *Na sjeveru s Pavlom Vuk-Pavlovićem* (121–141). Koprivnica: Sveučilište Sjever.
- Ilišin, Vlasta. 2001. Predgovor. U Vlasta Ilišin, Ana Marinović Bobinac, Furio Radin (ur.), *Djeca i mediji – uloga medija u svakodnevnom životu djece* (5–8). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Knez Radolović, Jasena; Renić, Marija. 2020. *Djeca u digitalnom okruženju – Vodič za roditelje predškolaraca*. Zagreb: Roditelji u akciji – RODA.
- Lipovčan, Srećko. 2006. *Mediji – druga zbilja? Rasprave, ogledi i interpretacije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Ljubić Nežić, Kristina. 2019. Poticanje razvoja medijske pismenosti u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Communication Management Review*, 04 (01), 284–301.
- Majdenić, Valentina. 2019. *Mediji, tekst, kultura*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Mendoza, Kelly. 2009. Surveying parental mediation: Connections, challenges, and questions for media literacy, *The Journal of Media Literacy Education*, 1(1), 28–41.
- Miliša, Zlatko; Tolić, Mirela; Vertovšek, Nenad. 2009. *Mediji i mladi – prevencija ovisnosti o medijskoj manipulaciji*. Zagreb: Sveučilišna knjižara.
- Miliša, Zlatko; Zloković Jasenka. 2008. *Odgoj i manipulacija djecom u obitelji i medijima: prepoznavanje i prevencija*. Zagreb: Marko M. usluge.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. 2015. *Nacionalni kurikulum za rani predškolski odgoj i obrazovanje*. (NN 05/2015), dostupno 23. lipnja 2023. na: <https://mzo.gov.hr/istaknute->

[teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje/3478](https://teme.odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje/3478)

Nathanson, Ann; Yang, Mellisa. 2005. *Reconceptualizing coviewing as a kind of mediation*, Conference Paper. New York, NY: International Communication Association.

Peran, Suzana; Raguž, Anđelka. 2019. Odnos i značenje medijskog odgoja u dječjim vrtićima: pravila i medijski izazovi. *Communication Management Review*, 04 (01), 216–231, dostupno na <https://doi.org/10.22522/cmr20190148>

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2017). *Prvo nacionalno istraživanje o predškolskoj djeci pred malim ekranima*. Dostupno 10. svibnja 2023., dostupno na: <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/prvo-nacionalno-istrazivanje-o-predskolskoj-djeci-pred-malim-ekranima/>

Potter, W. James. 2013. *Media Literacy*. Indija: SAGE Publications.

Sindik, Joško. 2008. Poticajno okruženje i osobni prostor djece u dječjem vrtiću. *Metodički obzori*, 3(2008)1 (5), 143–154, dostupno 29. lipnja 2023., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/25807>

Steiner, Rudolf. 1995. *Pedagoška osnova i ciljevi waldorfske škole*. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju Hrvatske.

Tokić, Ružica. 2020. Participativna uloga roditelja u aktivnostima škole. *Napredak*, 161 (1–2), 105–122.

Tolić, Mirela. 2009. Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije. *Život i škola*, LV (22), 97–103, dostupno 10. svibnja 2023. na <https://hrcak.srce.hr/47431>

Valjan Vukić, Violeta. 2012. Prostorno okruženje kao poticaj za razvoj i učenje djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 7 (1), 123–132, dostupno 29. lipnja 2023. na <https://hrcak.srce.hr/99897>

Warren, Ron. 2001. In words and deeds: Parental involvement and mediation of children's television viewing, *The Journal of Family Communication*, 1(4), 211–231.

Availability and type of media in the spatial and material environment of city, private and alternative kindergartens

Summary

The media have a double role in human life and in the upbringing and education of children. On the one hand they offer educational content and information, while on the other hand they have a manipulative influence, especially on children. Children, as digital natives, grow up with media, and it is necessary to pay special attention to the way in which children understand and use media. Media education tries to acquire media literacy and the competencies needed to master the media. The paper presents the characteristics of media that have a great impact on children of early and preschool age. Furthermore, the importance of media education and the increasing need for its introduction into the educational system are emphasized. Parents and educators play a big role in a child's life, therefore the paper presents the essential features of their possible actions and influence in the development of children's media knowledge and habits. The aim of the paper is to investigate the availability of media in city, private and alternative kindergartens in Osijek. The paper examines the availability, type, functionality and number of printed and electronic media in three types of kindergartens (city, private e-kindergarten, and alternative kindergarten). The research showed that printed and electronic media are available to educators, but printed media are more prevalent and there are differences in availability depending on the type of kindergarten. The research builds on the previous ones and highlights as an essential feature in media education the provision of media, which would provide greater opportunities in creating a stimulating environment.

Keywords: *electronic media, kindergarten, media education, parents, print media*